DIDAKTIK TAMOYILLARNING SINF BOSHQARUVIDGI O'RNI

Bo'riyeva Barno
Jumayeva Gulnora va Aliyeva Shahnoza
Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Filologiya fakulteti 2-kurs talabalari
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.24201903

Annotatsiya. Ushbu mavzuda zamonaviy ta'lim nazariyasi (didaktika)ning asosiy tushunchalari, qonuniyatlari hamda o'qitish jarayonini ilmiy asosda tashkil etishning nazariy-metodologik asoslari yoritilgan. Shuningdek, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda didaktik tamoyillar va zamonaviy yondashuvlarning o'rni tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: didaktika, ta'lim nazariyasi, o'qitish jarayoni, didaktik tamoyillar, ta'lim qonuniyatlari, ilmiy asoslar.

Annotation. This topic explores the fundamental concepts and principles of modern educational theory (didactics), as well as the theoretical and methodological foundations of organizing the teaching process on a scientific basis. It also analyzes the role of didactic principles and modern approaches in improving the effectiveness of the educational process.

Keywords: didactics, educational theory, teaching process, didactic principles, laws of education, scientific foundations.

Аннотация. В данной теме рассматриваются основные понятия и закономерности современной теории обучения (дидактики), а также теоретико-методологические основы научной организации учебного процесса. Кроме того, анализируется роль дидактических принципов и современных подходов в повышении эффективности образовательного процесса.

Ключевые слова: дидактика, теория обучения, процесс обучения, дидактические принципы, закономерности образования, научные основы.

Didaktika pedagogikaning tarkibiy qismi sifatida pedagogika nazariyasining nisbatan mustaqil qismi bo'lib, unda o'qitish jarayonining umumiy qonuniyatlari ochib beriladi. Didaktikaning so'zma-so'z tarjimasi "ta'lim nazariyasi" ma'nosini anglatadi. Didaktika "yunoncha" so'zdan olingan bo'lib, "didakticos" – o'rgatish, o'qitish ma'nosini bildiradi. Didaktika — ta'lim jarayoni, mazmuni, qonuniyat va tamoyillari, shakl, metod va vositalarini ilmiy asoslab beruvchi ta'lim nazariyasi, pedagogikaning alohida sohasidir. Bu atamani nemis pedagogi V.Ratke (1571-1635) fanga kiritgan, deb hisoblanadi. Didaktika nomi ostida fanni nazariy va metodologik asoslarini tadqiq qiladigan ilmiy fanni tushundi. Didaktikaning fundamental ilmiy asoslari ilk bor Ya.A.Komenskiy tomonidan ishlab chiqilgan. 1657-yilda u chex tilida "Buyuk didaktika" asarini yozdi. Didaktikani Komenskiy "hammani hamma narsaga o'rgatish san'ati" deb tushuntirdi. Didaktika ilmiy bilimlar tizimi sifatida birinchi marta chex pedagogi Yan Amos Komenskiyning "Buyuk didaktika" (1657-yil) asarida ochib berilgan. Didaktikada ta'limni tashkil etishning umumiy masalalari, o'qitish jarayonining mohiyati, ta'limning mazmuni, o'qitish qonuniyatlari, o'qitish tamoyillari, metodlari, uning tashkiliy shakllari yoritiladi. Didaktika "nimaga

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

o‘qitish?”, “nimani o‘qitish?” “qanday o‘qitish?” “qayerda o‘qitish?” kabi savollarga javob izlaydi.

Didaktikaning obyekti — o‘sib kelayotgan avlodga ijtimoiy tajribalarni, milliy va umuminsoniy madaniyatni tarkib toptirishga yo‘naltirilgan faoliyatning asosiy turi hisoblangan ta’lim berishdir. Didaktikaning predmeti sifatida o‘rgatish (o‘qituvchi faoliyati) va o‘rganish (o‘quvchilarning bilish faoliyati), ularning o‘zaro harakati aks etadi. O‘qitish jarayoni pedagogning o‘rgatuvchilik faoliyatini va o‘quvchilarning maxsus tashkil etilgan bilish faoliyatini o‘z ichiga oladi.

Didaktikaning asosiy kategoriyalari : Muayyan fanga xos bo‘lgan tushunchalarda insoniyat tomonidan ijtimoiy jarayonda to‘plangan bilimlar aks etadi. Didaktikaning asosiy kategoriyalari quyidagilardan iborat: O‘rgatish — o‘qitish maqsadini amalga oshirish bo‘yicha pedagogning tartiblangan faoliyati. O‘rganish — anglash, mashq qilish, va egallangan tajribalar asosida xulq-atvor va faoliyatning yangi shakllarini egallash jarayoni, oldin egallanganlari o‘zgaradi. O‘qitish — qo‘yilgan maqsadga erishishga yo‘naltirilgan pedagog bilan o‘quvchilarning tartiblangan o‘zaro harakati. Ta’lim — o‘qitish jarayonida egallanadigan bilim, ko‘nikma, malakalar, kompetensiya va fikrlash usullari tizimi. Bilim — ma’lum bir fanni nazariy o‘zlashtirishni ettiradigan inson g‘oyalari yig‘indisi. Ko‘nikma — egallangan bilimlarning aniq xatti-harakatdagi ifodasi, o‘zlashtirilgan bilimlarni amaliyotga qo‘llash usullarini egallash. Malaka — avtomatlashgan, biror bir usul bilan bexato bajarish, ko‘nikmaning takomillashgan darajasi. Kompetensiya — egallangan bilim, ko‘nikma va malakalarni kundalik va kasbiy faoliyatda qo‘llay olish layoqati. Maqsad — o‘qitishning nimaga qaratilganligi, uning kuchlari kelgusida qay yo‘sinda safarbar etilishi. Mazmun — o‘qitish jarayonida egallanishi lozim bo‘lgan ilmiy bilim, amaliy ko‘nikma va malakalar, faoliyat, fikrlash usullari tizimi. Tashkil etish — qo‘yilgan maqsadni samarali amalga oshirish uchun unga zaruriy shaklni taqdim etadigan, aniq mezonlar bo‘yicha tartiblangan didaktik jarayon. Shakl — o‘quv jarayonining tashqi ifodasi, uning ichki mohiyati, mantig‘i, mazmuni uchun qobiq. Metod — o‘qitishning maqsad va vazifalariga erishish (amalga oshirish) yo‘li. Vosita — o‘quv jarayonining predmetli qo‘llab-quvvatlanishi, yangi materialni o‘zlashtirish jarayonida o‘qituvchi va talabalar tomonidan foydalaniladigan obyekt. Natija — o‘quv jarayonining so‘nggi mahsuli, belgilangan maqsadlarning amalga oshganlik darajasi.

Xulosa qilib aytganda, ta’lim nazariyasi (didaktika) ta’lim-tarbiya jarayonining ilmiy-metodologik poydevori hisoblanadi. U o‘qitishning mohiyati, qonuniyatlari, tamoyillari hamda mazmunini belgilab berib, o‘qituvchiga o‘quv jarayonini tizimli va samarali tashkil etish imkonini beradi. Didaktik kategoriya va tushunchalarni chuqur egallash kelajakdagi pedagoglarga ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning bilish faolligini rivojlantirish hamda zamonaviy talablarga javob beradigan ta’lim muhitini yaratishda muhim ilmiy-amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hotamova D. K. Umumiy pedagogika: barcha ta’lim yo‘nalishi talabalari uchun o‘quv qo‘llanma. – Buxoro: Sadriddin Salim Buxoriy, 2024. – 152 bet.
2. Осмоловская И. М. Дидактика: учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – Москва: Академия, 2006. – 27 с.
3. Muhammad Sodiq Muhammad Ismoil. Talabaning odoblari. – Toshkent: “Ildiz” nashriyoti, 2024. – 144 bet.
4. Shayx Zulfiqor Ahmad Naqshbandiy. Talabalik davrini qanday o‘tkazmoq kerak? – Toshkent: “Hilol-Nashr”, 2025. – 96 bet.
5. https://uz.wikipedia.org/wiki/Didaktika

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.